

Rožmberské noviny.

Spolek rožmberské růže - PWR

Obsah

Úvodní slovo str. 3

Práskání bičem str. 4 – 6

Slavnost Bílé růže a František Révay str. 8 – 21

Jindřich Rožmberský v bitvě u Kresčaku str. 22 – 26

Třetí popravený: Pan Kryštof Harant z Polžic, Bezdružic a na Pecce str. 28 – 33

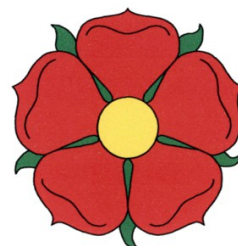
S fotoaparátem za heraldikou str. 34 – 43

Heraldika Vítězslava Lazeckého str. 44 – 54

Poklady trenčianského hradu str. 55

Rožmberské noviny

Úvodní slovo

Dnešní díl je zvláštní, protože jsou Vánoce a konec roku. Vánoční shon nás všechny zaměstnává a vyčerpává, abychom potom mysleli na příjemně strávený odpočinek vedle našich rodin a přátel. Vánoce, zimní slunovrat, Saturnálie či jenom konec roku byly vždy zvláštním časem, kdy staré mělo skončit a nové začít. Lidé si jistě i po celá staletí přáli, aby nový rok byl lepší a konec roku proběhl v klidu a bez zbytečných komplikací. Do Nového roku se prostě má vstoupit pohodlně pravou nohou a s čistým štítem. Proto i já přeji svým bratrům z Tovaryšstva a dále našim stálým i budoucím čtenářům šťastné vykročení, mnoho zdraví a štěstí, protože zbytek si dokáže splnit každý z nás, pokud je jen trochu schopný.

Abyste se koncem roku a za dlouhých zimních večerů nenudili, naši pravidelní i noví přispěvatelé si pro Vás připravili články zábavné i poučné. Náš nový pisatel Martin Štulla si připravil práci ze svého oboru – práskání bičem. Dozvíte se historii použití biče od pravěku do současnosti. Na svou práci z oblasti erbů a fotografií navázali Vítězslav Lazecký s novou sbírkou erbů a Martin Buřič, který se svým fotoaparátem vyrazil tentokrát do Strakonice. Kolega Miroslav Eliáš připomněl slavnou osobnost Františka Révaye z bratrského Slovenska a Slavnost Bílé růže s průvodem v Martině. Michael Sabó pozve čtenáře dobrodružné povahy na bojiště u Kresčaku, kde po boku Jana Lucemburského bojoval také slavný příslušník rožmberského domu. Moje maličkost si zase připravila slavnou osobnost rudolfínské doby a stavovského povstání – matematika, válečníka, cestovatele a skladatele Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic. Rodáka z mého kraje.

Šťastné a Veselé Vánoce po boku blízkých, zdraví a štěstí přeje šéfredaktor časopisu

Stanislav Jalovec

HISTORIE práskání bičem

PRÁSKÁNÍ BIČEM

Dvě slova, která by mohla být velmi stará. V dávných dobách se možná toto spojení nepoužívalo, ale bič existoval. Ne tedy takový, jaký známe dnes. Ale pojďme hezky od začátku...

Pravěký bič

Bič je nástroj, který asi nevyvolává příliš pozitivní asociace; považuje se za nástroj spíše donucovací. Nicméně je starý téměř jako lidstvo samo. První biče vznikaly již v Neolitu, v mladší době kamenné, jako nezbytná pomůcka k lovu i chovu zvířat. Jak přesně vypadal se můžeme jen domnívat. V starověku se bič začal využívat i jako nástroj určený k trestání, a posléze i mučení lidí. Římské mozaiky a majolika datované asi na 2. a 3. století n. l. ukazují nástroje, které se jeví jako biče velmi podobné býkovci. Bičování, tedy používání biče, je často spojováno s Římany a jinými starověkými kulturami. Vzhledem k tomu, že stejné základní provedení nástroje je znázorněno v několika primárních zdrojích, zdá se pravděpodobné, že nejde o náhodné zobrazení. Že jde spíše o stylistické zobrazení biče, v současné době používaného zcela stejně, jako v době, kdy tyto výrobky byly vyrobeny. Například svatý Ananiáš z Damašku, snad jeden ze 72 učedníků Páně, byl roku 40 v Eleutheropolisu zbit býkovci a ukamenován.

Část mozaiky v obci Nennig z Římské vily z prvního století našeho letopočtu. Nennig je malá vesnička ležící na řece Mosele, naproti Remichu v Lucembursku a pár kilometrů od Francie.

Biče ve středověku

V době středověku se bič mimo zemědělství (kočáry, povozy) prosadil především v námořnictví, kde právě pomocí biče nutili dozorcí galejníky k vyšším výkonům. Dále se pomocí biče vyslychali zločinci. Bič využívali i kejklíři a jiní umělci k pobavení obecnosti, například k trefování růží v ústech. U řady vojsk, v rámci vojenské samosprávy, byli provinilci od pozdního středověku trestáni svými spolubojovníky, což se později změnilo v rituální povinnost spolubojovníků podřízenou rozhodnutí majitele, nebo velitele jednotky, nebo zástupce státní moci. Z 18. a 19. století je jako trest doložena tzv. „ulička“, při níž vojáci vybaveni rákoskami, býkovci, popř. koženými řemeny postrojů nastoupili do řad tvořících uličku a za dozoru důstojníků a poddůstojníků museli bít trestaného vojáka, který musel projít touto uličkou oděn jen do půl těla, podle výše trestu i několikrát.

Se spolkem Keltoviny jezdíme ukazovat, jak se práskalo bičem na řadu kulturních akcí

„Znovunalezený“ bič

Nadzvukový bič se používá nejméně tři tisíce let a teprve v roce 1958 bylo prokázáno, že to byla skutečně špička biče (práskačka), která prolomila zvukovou bariéru, která způsobila zřetelné prasknutí bičem tzv. bang. Ve druhé polovině 20. století došlo k oživení zájmu o práskání bičem, k čemuž přispěl videoklip „*Whip It*“ skupiny Devo, nebo uvádění filmů s hrdinou Indiana Jonesem a jemu podobných. Silně romantizovaná hlavní kladná postava zde používá dlouhý bič nejen jako nástroj a zbraň. Obratnost v používání nástroje zobrazená filmovým uměním jako symbol síly a schopností, ve spojitosti s výrazným hrdinou, vedla ke zvýšenému zájmu o používání biče jako koníček, v divadelním umění a při soutěžích.

Obrázek k videoklipu kapely Devo k písni „Whip It“

Novodobé práskání bičem

Do 20. století byl bič využíván pro jeden základní - hlavní účel (pracovní využití), ale moderní biče výrobci navrhují pro různé specifické účely a styly použití.

V současné době vyrábějí biče na zakázku jednotliví sedláři či brašnáři především pro jezdecký sport, westernové rodeové závody a bičařské nadšence. Po roce 1989 se těchto výrobců objevilo značné množství. Stejně tak se k nám začaly dovážet strojově vyráběné biče ze zahraničí, které ale postrádají kvalitu ruční práce. A nakonec bych zmínil něco málo z pohádkového prostředí. Prakticky v každé pohádce, kde se objeví čert, je zároveň i bič. Tedy hlavně v ruce Lucifera jako nástroj moci a nadřazenosti...

Něco o sobě

Jmenuji se Martin Štulla a první kontakt s práskáním bičem jsem získal před mnoha lety, v roce 1995. V té době jsem věděl, jako mnoho jiných bičařů, že bič používali kovbojové na stáda dobytka. Po několika letech trénování jsem, v rámci doprovodného programu kolínské taneční a westernové skupiny (kterou jsem vedl), začal vystupovat na kulturních akcích. V roce 2011 odcházím a vydávám se na „sólovou“ dráhu. V roce 2013 zakládám spolek KELTOVINY, kde posléze rozjíždíme i projekt Miniškoličky práskání bičem. Souběžně s tímto projektem se aktivně zajímám i o HISTORII PRÁSKÁNÍ A POUŽÍVÁNÍ BICŮ u nás i ve světě.

Zdroj informací: www.historiepraskanibicem.cz

Fotografie: archiv spolku Keltoviny

Martin Štulla

Erb Revayovcov na nahrobku Frantiska z roku 1553

Slávnosť bielej ruže, spomienka na Františka I. Révaya

Sú ľudia, na ktorých sa oplatí spomínať aj po niekoľkých storočiach. Takou osobnosťou je aj

prvý z rodu Révay – František I., ktorého 470. výročie smrti sme si pripomenuli v meste Martin 12. novembra 2023. Podujatie dostalo názov „Slávnosť bielej ruže“, čo sa odvíja od erbovej listiny udelenej Révayovcom v roku 1521 kráľom Ľudovítom II. Jagelovským, citujeme úryvok:

„Naša doba zaznamenala vo vašom slávnom šľachtickom révayovskom dome, že z troch bratov dvaja vynikli vďaka vojenskej udatnosti, Ty František, si známy svojou slávou doma. Oni bránili vlasť svojou krvou, Ty si jej slúžil vďaka daru svojho nadania. Z našej kráľovskej moci a z našej vďačnosti sme Vám udelili nový znak - šľachtický erb: Totiž štít blankytnej farby, kde dolu leží kráľovská koruna, z jej stredu vyrastá postava vlka -naznačuje, že Vy a Vaši predkovia ste rovnako vždy dychtili po sláve a boli ste nenásytný ako vlk, zviera nesmierne pažravé. Tento vlk v predných nohách vystretých do výšky drží zviazané stonky ruží a nesie tri kvety – jeden biely a dva červené. Dvojica červených ruží, František, označuje Tvojich bratov – Jána a Štefana, ktorí získali nesmrteľnú slávu vďaka červenej krvi prečasto vyliatej za vlasť. Ruža, ktorá žiari bielou farbou, čo iné by označovala ako Teba, známeho až dosiaľ nepoškvrneného životom, ktorý máš ruky nepoškvrnené krvou.“

Tá biela ruža z 500-ročného révayovského erbu je teda sám František I. Révay, ktorého potomkovia dodnes žijú.

Nahrobok Frantiska Revaya

František Révay – vzdelanec a diplomat

Narodil sa v roku 1489, pravdepodobne študoval v Budíne, v roku 1510 bol už delegátom palatína Imricha Perényiho. Vďaka odbornosti zostal pôsobiť aj u ďalšieho palatína Štefana Báthoryho ako

jeho súkromný tajomník. Mladý Révay patril k vzdelaným intelektuálom svojej doby. Po moháčskej bitke v roku 1526 sa stal prísediacim kráľovskej súdnej tabule. V roku 1535 bol komisárom na stanovenie hraníc medzi Uhorskom a Moravou. V roku 1538 sa stal kráľovským personálom a od roku 1542 uhorským propalatínom, resp. palatínskym miestodržiteľom. Na vysvetlenie: úrad – funkcia palatína, predstavovala najvyššiu politickú, vojenskú a súdnu moc v našom v kráľovstve. Palatín bol vždy volený spomedzi kandidátov na zasadnutí snemu a následne potvrdený kráľom – teda predstavoval kráľovskú moc v krajine. Po smrti palatína Alexeja Thurzu v roku 1542, kráľ Ferdinand Habsburský, v rámci centralizácie moci, túto funkciu zrušil a sám – mimo ustanovenia snemu si zvolil svojho zástupcu – preto hovoríme o propalatínovi a ním sa stal František I. Révay. Dosiahol tak najvyššiu možnú pozíciu v kráľovstve, dnes zrovnateľnú s funkciou premiéra. Patril k vysokej aristokracii naklonenej kráľovi Ferdinandovi Habsburskému a tieto skutočnosti dokumentuje približne 130 listov týkajúcich sa verejných záležitostí ríše, ktoré mu adresoval kráľ i jeho manželka kráľovná Anna Jagelovská.

Nový pán hradu Sklabiňa a turčiansky župan

V roku 1527 kráľ Ferdinand dal polovičný podiel hradu Sklabiňa Mikulášovi Macedónskemu, pričom druhou polovicou obdaroval Františka Révaya. Ten vynaložil úsilie na získanie druhej polovice hradu od Macedónskych. O rok na to bol František Révay uvedený do dŕžav hradu Sklabiňa s 11 dedinami a troma mýtami. Situácia ohľadom vlastníctva hradu Sklabiňa bola vyriešená v roku 1539, keď došlo k vyrovnaniu sa s Macedónskymi. Od roku 1532 oficiálne zastával funkciu turčianskeho župana a kráľ Ferdinand si uctil jeho náklonnosť návštevou hradu v roku 1535 a o tri roky na to mu kráľ udelil do vlastníctva aj hrad Blatnicu. Révay pomerne rýchlo splynul so slovenským prostredím v Turci a svoju rodinu viedol k aktívnemu osvojeniu si slovenského jazyka slovom i písmom. S jeho povolením vznikol v Mošovciach cech krajčírov v roku 1548. On sám potvrdil artikuly spoločného cechu obuvníkov v Martine a Mošovciach, ktoré sú napísané v slovenčine a signoval ich na hrade Sklabiňa 22. septembra 1551.

Sklabiňa v súčasnosti

František Révay – vojak

Turbulentná doba po moháčskej bitke, keď dvaja králi – Ferdinand Habsburský a Ján Zápoľský zvädzali boje o uhorský trón a kráľovskú korunu, vládla v krajine anarchia, čo využívali hlavne veľmoži a lúpežní rytieri vo svoj prospech. V severných končinách našej krajiny to boli bratia Ján a Rafael Podmanickí z hradu Považská Bystrica proti bratom Mikulášovi a Petrovi Kostkovcom – pánom hradu Strečno a Lietava. Dôvodom ich sváru bolo aj opanovanie významného mesta v ich spoločných končinách – Žiliny, čo riešili vojenskou silou. Bratia Révayovci – František nielen z pozície turčianskeho župana ale aj z kráľovskej moci a jeho brat generál Štefan sa výdatne pustili do organizácie odboja proti Podmanickým v roku 1533 čo sa im aj podarilo.

Sklabiňa na konci 17. stoloetia

Ovládnutie hlavného mesta Budín

Rok 1541 bol obzvlášť náročný. Udalosti odohrávajúce sa v Budíne, rozhodovali o osudoch celého Uhorska. Kráľ Ferdinand si na základe mierovej dohody so Zápoľským nárokoval kráľovské mesto Budín. Narazil však na odpor a preto vyslal 50-tisícovú armádu zloženú z rakúskych vojsk, nemeckých kniežatstiev, Čiech i habsburskej časti Uhorska. Hlavný veliteľ – cisársky generál Viliam Roggendorf podnikol niekoľko neúspešných útokov na opevnenie mesta. Vtedy František Révay prisľúbil sklabinské panstvo budínskym senátorom ako odmenu v prípade, že mu Budínsky hrad vydajú do rúk. Boli to tí, ktorí skôr sympatizovali s Habsburgovcami, naproti väčšine budínskych predstaviteľov a obrancov, ktorí radikálne podporovali Zápoľských a vazalsky sa klaňali Turkom. Pokiaľ Roggendorf mohol konať iba v rozsahu kráľových inštrukcií, Révay so svojim postavením vsadil do hry vlastný majetok na záchranu kráľovstva a nechýbalo veľa, no nebyť Roggendorfovej pýchy, žiarlivosti a nadradenosti, mohol síce o Sklabiňu prísť, ale zachrániť Budín. Dohodli sa na nočnom otvorení brány s tým, že vpustia do hradu generála Štefana Révaya. Roggendorf však nedôveroval ani vlastným vojakom, vyšachoval ich z tejto akcie a vyčlenil na túto úlohu nemeckých kyrysníkov. Budínske stráže však zbadali, že k bráne pochodujú Nemci, bránu zatvorili a požiadali o pomoc Turkov.

molire, que sunt p[ro]p[ri]etate[m] matris, d[omi]ni v[er]o quod multa adve[rs]a
bene valere optam, de castro nostro Sklabina
post festum Trinitatis Anno .1533.
Franciscus de Rova Comes Comitatus de Lombar[di]a et
Tegorob[us] et
Magister et Nobiliss[im]us p[re]sidentiss[im]us C[ir]cumscriptio[n]is d[omi]ni
Judicis et Juris Civitatis R[ati]sbon[ensis] d[omi]ni
et Amicus honorabilis d[omi]ni

Podpis Františka Révaye - Léta Páně 1533

Historický obrat udalostí

Roggendorf sa rozhodol mesto vyhladovať. Nastalo dlhé obdobie nečinnosti, počas ktorej bratia Štefan a František Révayovci vo vojenskom tábore dňa 16. júla spísali svoje testamenty. A tak, veľké osmanské vojsko vedené sultánom Suleymanom dorazilo k Budínu 21. augusta a v ťažkom boji, kde habsburské vojsko utrpelo katastrofálnu porážku, zahynulo približne 16-tisíc mužov, mnohí poutekali. Turkami obsadený Budín sa následne stal významným centrom osmanskej moci v Uhorsku ako Budínsky pašalik. Toto Roggendorfovo konanie zmarilo všetky plány na obsadenie Budína a zmenilo chod európskych dejín na 150 rokov a naše končiny zažili tureckú expanziu. Sklabinský hrad, i keď sa stal predmetom smelej politickej hry, zostal v rukách Révayovcov.

František Révay a cirkev

Patril k významným priekopníkom reformácie, ba priamo z hradu Sklabiňa korešpondoval s Martinom Lutherom, ktorému okrem iného napísal v piatich bodoch svoje pochybnosti o niektorých tézach jeho učenia. Luther mu nato 4. augusta 1539 odpovedal a tak bol Révay z hľadiska šírenia novej viery v Turci najdôležitejší človek. Luther dokonca napomenul Révaya aby sa nedal zmámiť falošnými učeniami, a už vôbec nie kalvínmi. Za Révaya vznikol ako prvý evanjelický cirkevný zbor, práve v Martine v roku 1544. Pri každom zbore a chráme bola zriadená škola, čím sa zvyšovala vzdelanostná úroveň obyvateľstva. Ako protektor nového náboženstva bol Révay známy i mimo turčianskeho okruhu, pretože dopomáhal k obsadzovaniu evanjelických kňazov v Bardejove, v Banskej Bystrici, dokonca od moravských šľachticov Jána z Pernštejna a Bedřicha zo Žerotína žiadal o poskytnutie evanjelických kňazov.

Nepremožený podporovateľ evanjelikov

Šírenie „luteránstva“ robil s takým oduševnením, že mu kráľ Ferdinand v roku 1541 pohrozil nemilosťou a aj 6. júna 1544 ho paradoxne vyzval na boj s kacírmí, ale keďže nenastala zmena, kráľ nariadil vyšetovanie. Révay bol jedným z najbohatších magnátov v Uhorsku, vďaka čomu sa ho

pred panovníkom zastal ostrihomský arcibiskup a najvyšší kráľovský kancelár Pavol Várday. Aj napriek rozdielnosti viery, mal od mladosti dobrý vzťah s kancelárom a neskorším arcibiskupom Mikulášom Oláhom, o čom svedčí Oláhov list v čase keď sa spoločne zúčastnili na ríšskom sneme v Nemecku, kde žiadali o pomoc v boji proti Turkom.

František Révay – otec

So svojou prvou manželkou Barborou Gyulaiovou mal 7 detí. Jeho nasledovníkmi sa stali synovia **Michal I.** (okolo 1530 – 1583), **Ján I.** a **František II.** (1534 – 1588), všetci sa vystriedali v úrade županov. Otec ich dal všetkých troch študovať na humanistickú školu v Bardejove, kde v tom čase pôsobil významný humanista a rektor mestskej školy Leonard Stöckel. Hrdý otec v roku 1542 s pýchou písal o svojich deťoch leleskému prepoštovi, že všetky hovoria maďarsky, nemecky, latinsky a česky – t.j. biblickou češtinou – jazykom, ktorý bol kultúrne a literárne dôležitým pre slovenských evanjelikov. Najmladší trojročný synček už hovoril česky a maďarsky. Na Révayov nátlak Stöckel učil deti aj gréčtinu. Z bardejovskej školy preto synovia pripísali otcovi aj niekoľko riadkov v gréčtine. Z rokov 1539 – 1544 sa zachovalo aj niekoľko Stöckelových listov adresovaných Františkovi Révayovi, v ktorých sa o chlapcoch veľmi priaznivo vyjadruje. Synovia neskôr študovali v Kremnici, Banskej Bystrici, Prešove a na katolíckej univerzite v talianskej Padove.

Révayova druhá manželka a smrť

Druhá manželka Františka Révaya, Anna Paksiová, hoci Maďarka, okrem maďarčiny naučila sa češtinu. Ako starostlivý manžel jej na sklonku života testamentárne odkázal hrad Blatnicu, ktorej slúžil ako rezidencia až do jej smrti. Netušil však, že hrad Blatnica bude aj ďalším generáciám slúžiť ako sídlo na dožitie Révayovských vdov. Hrad Blatnica tak v rámci slovenských hradov získal pozoruhodný status ako vdovský hrad približne na 150 rokov. O jeho zdravotných problémoch sa zmienila manželka v liste, ktorý mu poslala zo Sklabine do Bratislavy 24. januára 1551: „*Môj láskavý pán manžel písali ste, že ste sa vylicili z dny a zo zápalu, za to ja pánu Bohu ďakujem, ...teraz je pre Vás milší bratislavský dom ako dom v Turci. Nech Vás Boh zachová vo všetkom dobrom, nech Vám dá mnoho nových rokov v dobrom zdraví a nech Vás sprevádza šťastie.*“ František Révay zomrel 1. novembra 1553 vo veku 64 rokov a pochovali ho vo farskom kostole sv. Martina v Martine, kde mu synovia dali urobiť renesančný náhrobok z červeného mramoru. Tu je zobrazený v civilnom – profánnom odevě, v dlhom dolománe.

Františkov pra-pravnuk Imrich Révay

Barón Imrich Révay nadobudol dobré vzdelanie, tentokrát nie na protestantských školách, ako jeho predkovia, ale na Trnavskej univerzite kde študoval logiku. V roku 1681 sa stal kráľovským komisárom na úpravu hraníc. Uskutočňoval posledné veľké opevňovacie práce na hrade Sklabiňa, obzvlášť v rokoch 1678 – 79, a za tejto éry dosiahol hrad svoj najväčší historický rozmach. Vojenskými nepokojmi skúšaný život Imricha Révaya mal aj príjemnejšie chvíle. V roku 1653 sa oženil s Katarínou Ujfalussyovou z Diviackej Novej Vsi, svadobná hostina sa konala v kaštieli v Turčianskej Štiavničke. Maj jediná dcéru Alžbetu, ktorú politicky obetoval na zmiernenie dopadov Thökölyho povstania. Turčianska stolica zažívala perné chvíle, zemianstvo bolo rozdelené na dva tábory a ľudia sa skrývali v horách. Keď Thököly dobyl Martin 22. júla 1678, zasadali generálne kongregácie na hrade a v strachu pred kurucmi sa tu opäť zišla aj v roku 1685. Z podnetu podžupana Huszára prijala kongregácia na zasadnutí 25. októbra 1678 návrh, aby sa s Thökölym

vyjednávalo, pretože výsledok povstania je neistý. O rok nato obliehali kuruci Sklabiňu a pri obrane hradu zahynul zeman Daniel Jušt. A tak sa stalo, že Révay vyplatil značnú sumu povstalcovi a vydal svoju dcéru Alžbetu za Thökölyho bratranca Štefana Petrőczyho. Tým od ťažkého dobývania ochránil nielen hrad ale aj Turčiansku stolicu. Imrich Révay, ktorého podobizeň nepoznáme, zomrel v roku 1688 vo veku 63 rokov a pochovali ho do rodinnej hrobky v martinskom kostole.

Imrichova pohrebná zástava

Polyhistor Matej Bel v 18. storočí uviedol, že v martinskom kostole sa nachádzala Imrichova pohrebná zástava, ktorú podrobne opísal a podľa všetkého patrila k najkrajším révayovským pohrebným zástavam. Do dnešných dní sa nezachovala ani jedna z nich, s istotou sa zničili v plameňoch dvoch požiarov, ktoré postihol kostol v druhej polovici 19. storočia. Preto sme sa v tomto roku (2023) rozhodli pri 335. výročí jeho smrti túto zástavu vyhotoviť podľa Belovho opisu. K tomu bolo treba graficky pripraviť Révayovský erb a namaľovať Krista na kríži. Strojovo vyšitý erb a texty so striebornými nitami sú vyšité na čiernom brokáte. Zástava bola nesená v historickom sprievode 12. novembra 2023 v Martine.

Slávnosť bielej ruže 12. novembra 2023

V martinskom evanjelickom kostole sa uskutočnili služby božie za veľkej účasti veriacich, i hostí z partnerských miest, nakoľko sa podujatie konalo v rámci svätomartinských dní a hodov. Prítomný bol domáci farár Milan Kubík, turčiansky senior Marián Kaňuch a biskup Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku – Peter Mihoč a iní. Prítomným sa prihovoril aj primátor mesta Martin Ján Danko. Nasledoval historický sprievod mestom, ktorý ozdobili členovia spoločnosti Fringia v renesančných róbach. Sprievod z evanjelického do rímsko-katolíckeho kostola sv. Martina doprevádzala gajdošská hudba Dulických pastierov. K náhrobku Františka Révaya sme uložili vence a zapálili sviečky. V dobe jeho života bol tento kostol v rukách evanjelickej cirkvi, preto dnes vďaka tejto historickej osobnosti vznikol krásny spoločný ekumenický program. Na záver podujatia bola verejnou svedkom posvätenia repliky pohrebnej zástavy Imricha Révaya. Obrad posvätenia zástavy vykonal p. farár a dekan Pavol Gera.

Prihovor v evanjelickom kostole v Martine, v popredi s portretom Frantiska Revaya

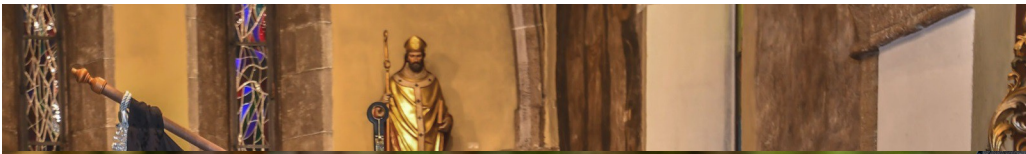

Historický sprievod mestom Martin na počesť Frantiska Revaya

Spoločnosť Fringia pri nahrobku Frantiska Revaya

Autor prispevku a zhotovitel zastavy Imricha Revaya

Prezentacia zastavy Imricha Revaya v kostole sv. Martina

Posvěcení zástavy

Spracoval RNDr: Miroslav Eliáš

Statečný konec Jana Lucemburského. Byl Jindřich z Rožmberka někde poblíž?

Jindřich II. z Rožmberka: Zapomenutý hrdina slavného rodu a služebník Jana Lucemburského

"Nepoznal jsem větší hrdiny, než jste byli vy," naříká nad nimi. "Tak dlouho jste sloužili své vlasti, tak dlouho jste bojovali pro svého krále!"... Znovu se vrhá proti nepřátelům, v ruce svírá Durandal. Jako jeleni před smečkou psů, tak prchá nepřítel před jeho ranami. Píseň o Rolandovi

Byla sobota 26.srpna 1346. Den Svatého Rufa. Toho dne se odehrála jedna z největších bitev Stoleté války. Bitva u Kresčaku, památné místo české historie, kde hrdinně padl král Jan Lucemburský s celým svým doprovodem. A právě jedním z jeho věrných, kteří zachovali svou rytířskou přísahu a zemřeli při ochraně krále byl i **Jindřich II. z Rožmberka**. Hrdina a věrný služebník svého krále.

Správný rytíř

Jedním z důležitých aspektů rytířské ctnosti, je boj za svého krále a jeho samotná ochrana. Již v minulém článku jsem vypsali povinnosti a hodnoty rytíře, takže není nutné je rozebírat zde

podrobněji, stačí si otevřít minulé číslo. Rytíř nesmí dbát převahy nepřítele a vždy se musí postavit proti bezpráví. Jindřich II. z Rožmberka vykonal to, co se od správného rytíře od dob artušovských legend očekává. Bojoval se svým králem do posledního dechu a bránil ho, dokud sám nepadl pod přesilou anglické pěchoty. To ale předbíháme. Kým vlastně Jindřich II. z Rožmberka byl? Co o něm víme, a jakým byl vlastně člověkem?

Povolání rytíř

Jindřich II. z Rožmberka se narodil odhadem mezi léty 1318-1325. Přesné datum neznáme. Byl synem **Petra I. z Rožmberka** a **Kateřiny z Vartenberka**. Jeho původ byl tedy více než významný, protože Petr I. z Rožmberka patří mezi nejvýznamnější české šlechtice své doby. V rámci rožmberského rodu to byl právě on, kdo započal velké investice na zvelebení rodového sídla Krumlova. Jako nejvyšší zemský komorník byl věrným služebníkem krále Jana Lucemburského, a je tedy více než příkladné, že nejstaršího ze svých pěti synů poslal sloužit do rytířské družiny krále Jana. Sám Petr se účastnil křížové výpravy do Litvy v roce 1329, takže ani jemu nebyly rytířské ctnosti cizí. Jeho syn Jindřich šel tedy ve šlépějích svého otce.

Tajemstvím obestřený Rožmberk

O Jindřichově životě před bitvou u Kresčaku toho nevíme mnoho. Ani skvostné rožmberské archivy nám na jeho život moc odpovědět neumí. Na rozdíl od svých příbuzných byl povoláním rytíř. Svůj mladý život prožil na válečných taženích a turnajích svého krále, takže otázky běžného života šlechtice, jako jsou sňatky a správy panství mu zůstaly cizí. Život odkázal svému králi a spojil s ním svůj osud.

Bitva u Kresčaku - Froissartova kronika

Angličané se blíží

Než se dostaneme k samotné bitvě u Kresčaku, tak stojí za připomenutí, že 26. srpen má v našich dějinách zvláštní místo. Na den svatého Rufa se totiž v roce 1278 odehrála bitva na Moravském poli, již prohrál Přemysl Otakar II., řečený král železný a zlatý. Je tedy až magické, že v tento den Čechy přišli o své dva významné panovníky. Jak se vlastně Jindřich II. z Rožmberka ocitl ve vzdálené Francii? V červenci roku 1346 se ve Francii vylodila vojska anglického krále Eduarda III. a táhla do vnitrozemí. Francouzský král Filip VI. dlouho neváhal a rychle rozeslal prosbu všem svým spojencům o pomoc. Mezi ně patřili i český král Jan Lucemburský a jeho syn, římskoněmecký král Karel. Z Trevíru vyrazil vstříc na pomoc oddíl více než 500 těžkooděnců a odhadem stejným doprovodem pěších a zbrojnošů. Není žádným tajemstvím, že svého krále tehdy doprovázela mladá elita české šlechty, aby zde získali válečnické zkušenosti a rytířské ostruhy. Patřili mezi ně Jindřich II. z Rožmberka, Jindřich Bítovský z Lichtenburka a Jindřich z Klingenberka. Mnohem pozdější zpráva, kterou soudobé relace nepotvrzují, dále jmenují Dalibora z Kozojed, Ješka z Rožďalovic, Licka z Riseburka, Valkouna z Pořešína, Bolka z Vlašimi a Kunarta z Pavlovic. Opravdový výkvět české šlechty na cestě za dobrodružstvím. Jen málokdo tehdy věděl, že to bude jejich poslední bitva.

Krvavé nešpory

Rozebírat notoricky známý průběh bitvy je zbytečné a pokud někdo děj bitvy nezná, má k dispozici veliké množství knih a dokumentů. My se tady zaměříme na samotnou účast české výpravy. Historici již celá staletí spekulují o tom, zda-li jsme do průběhu bitvy zasáhli jako první nebo naopak až jako poslední. Vzhledem k prudké a dobrodružné povaze krále Jana se odborníci přiklánějí k variantě kronikáře **Jeana Le Bella** tj., že král Jan vyrazil do útoku mezi prvními po boku janovských žoldnéřských střelců a byl to právě on, kdo je nařídil pobít, neboť v šoku z převahy anglických luků začali v panice utíkat a způsobili tak chaos mezi francouzskými vojsky. Právě tam také budoucí Otec vlasti Karel IV. utrpěl v záplavě anglických šípů svá zranění, a jeho otec ho nařídil poslat do týlu, aby zachoval dědice lucemburského rodu.

Toho bohdá nebude,...

Bitva ale pokračovala dál a čím dál tím více se francouzské vítězství vzdalovalo. Anglická palebná převaha drtila nepřítele, a bylo třeba jednat. Další slavný francouzský kronikář Jean Froissart poté vyzdvihuje hrdinství Jana Lucemburského. Ten se prý rozhodl vzít si padesátku rytířů a zvrátit průběh bitvy spanilou ztečí, která by ostatním vojákům dodala odvahu k útoku. Čeští kronikáři osud

Angličané čekají na francouzskou armádu u Crécy - en - Pothieu. Chronicle of England

Lucemburka popisují tak, jak to známe ze školy. Bitva byla prohraná a král jen pronesl slavné: *"Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal"* a následně obklopen věrnými vyrazil do poslední bitvy.

Kodex a čest

Je důležité se zeptat, jak to tedy vlastně doopravdy bylo. Král Jan byl zcela slepý, čímž trpěl, protože si přišel méněcenný. Roky byl slavným rytířem a rekem po celé Evropě. Vítěz turnajů,

hrdinný bojovník, svůdce žen, milovník života. Nyní slepý a stárnoucí muž bez iluzí. Hlavní bylo, že zajistil vládu svému rodu a království. Ucítil záchvěv povinnosti a cti? Zemřít jako nemohoucí, slepý stařec nebo jako hrdina v bitvě? Lze spekulovat zda šlo o cílenou sebevraždu, ale vzhledem k rytířskému kodexu a cti se lze opravdu přiklonit k obou variantám. Historickým faktem tedy je, že svého koně nechal přivázat ke koním svých dvou průvodců (jedním z nich byl právě Jindřich II. z Rožmberka) a vyrazil směle do nejhustší bitevní vřavy, následován hloučkem padesáti nejznamenitějších českých rytířů, provolávajících heslo „Z Prahy“. Jejich odhodlání a hrdinství bylo takové, že se dokázali probít hluboko do anglických pozic, ale jelikož byly sami, a místo očekávané pomoci se Francouzi začali stahovat, tak je Angličané pevně sevřeli a následně pobili ve strašlivém masakru.

Jaký vlastně byl?

Jindřich II. následoval svého krále a bil se po jeho boku jako lev. O tom, jaké vážnosti se těšil svědčí fakt, že je pohřben v benediktinském klášteře Panny Marie Altmünster Abbey v Lucemburku. Jindřich II. prožil krátký život, ale díky jeho hrdinné smrti po boku svého krále, bude jeho památka věčná. Smrtí nic nekončí. Je krásným dokladem rytířské hrdosti, kdy nedbaje nebezpečí následoval svého pána. Rytíř vždy slouží čestně a bezelstně. Angličané mají krále Artuše, Francouzi rytíře Rollanda a my Jindřicha II. z Rožmberka. Je smutné, že činech takového rytíře zůstalo tak málo zpráv a my můžeme jen spekulovat o tom, jaký vlastně byl.

Český kříž u Kresčaku, který má údajně stát na místě, kde padl král Jan a jeho muži

Michal Sabó

Zdroje:

FROISSART, Jean: Kronika stoleté války

ČORNEJ, Petr; BĚLINA, Pavel: Slavné bitvy naší historie

TUCHMANOVÁ, Barbara: Zrcadlo vzdálených časů

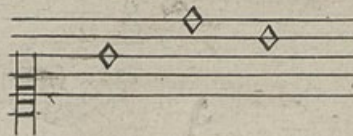
KOVAŘÍK, Jiří. Rytířská krev : (1208-1346) : rytířské bitvy a osudy II.

Virtus

cat.

S. C. M. sculpsit Aeg. Sadeler ad vivum delinavit

Třetí popravený: Pan Kryštof Harant z Polžic, Bezdružic a na Pecce – 1. část

21. červen 1621 je černým datem v historii naší země. 27 českých pánů propadlo hrdlem a bylo sřato nebo dokonce mučeno na Staroměstském náměstí. 3 páni, 7 rytířů a 17 prostých měšťanů české honorace složilo svůj život kvůli císařově odvetě za neúspěšné povstání. Evropa i Čechy jsou v šoku, a v tom zmatku si možná ani neuvědomily, kdo byl jeden z popravených, pan Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic.

Letecký pohled na Klenovou

Ze slavného rodu

Ve stejném roce jako **Galileo** nebo **Shakespeare** přišel na svět pan **Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic**. Stalo se tak na hradě Klenová nad Janovicemi nad Úhlovou a necelé čtyři kilometry od mého bydliště. Proto je mi ctí o panu Kryštofovi psát. Zatímco jeho rod byl starý, první předek je zmíněn již ve 14. století, otec pana Haranta **Jiří** válčil pod praporem císaře **Karla V.** i v dalekém Alžíru. Kromě malého Kryštofa měl pan Jiří ještě 12 dětí a byl i nebývale schopným úředníkem. Vždyť císař **Rudolf II.** Haranta staršího jmenuje císařským radou a přisedícím zemského soudu. Zcestovalý otec chlapce výrazně ovlivňuje. „*Ve dvanácti letech, roku 1576, odchází na přání svého otce do Innsbrucku, kde se stal pážetem na dvoře arciknížete Ferdinanda III. Tyrolského. Tento syn císaře Ferdinanda I. byl přísný katolík, ale také velký příznivec vědy a umění a již coby český místodržitel si v Praze vybudoval nákladný dvůr. Po smrti svého otce se stal vládcem v Tyrolsku, ale stále byl ve styku s mnoha českými šlechtici.*“ sděluje web **válka.cz**. Mladý Kryštof Harant měl velké schopnosti a nadání. Ovládl sedm jazyků, matematiku, zeměpis, historii a měl talent na hudbu a výtvarné umění.

Ve jménu Boha do Uher

I pan Harant mladší cestoval a s Ferdinandem Tyrolským navštívil Benátky, aby se na další Habsburkově cestě vrátil domů. Ferdinand totiž veze svému synovci Rudolfovi do Prahy Řád zlatého rouna. Tehdy se spolu s bratry ujal panství. O dva roky později zesnula jeho matka, **Marie Anna z Janovic**. O rok později si vzal **Evu Kateřinu Černínovou z Chudenic** a stěhuje se k její rodině do Touškova nad Mží. Ze svazku přišly na svět dvě děti, **Lidmila Kateřina** a **Vilém Humprecht**. Když ale Marie Anna v roce 1597 zemřela, předal její manžel děti do výchovy své švagrové. Mezitím se děly v Evropě věci nevídané. V Uhrách se válčilo s Turky a císař volal do zbraně. Panu Kryštofovi zamíchal kartami osudu bývalý voják a veterán tureckých vojen **Zikmund Chotek**. Ten nešetří vojenskými historikami z tažení a kritizuje laxní přístup české šlechty k osmanskému problému. Protože se stal nejen Harantovým sousedem, ale takřka otcem a jistě vzorem, vydává se mladý šlechtic také do boje.

Poziční válka

Válka v Uhrách na turecké hranici, to nebylo nic příjemného. Jednalo se snad o nejkrutější válku na

evropské půdě v 16. století, když škrtneme bláznivá vojenská dobrodružství **Ivana Hrozného**, jenž zesnul necelých deset let zpátky nebo hugenotské války ve Francii. Hlavně to byla poziční válka, útoky střídaly protiútoky a defenzivy a bojovalo se o každý významný hrad a město. Tehdy roku 1593 spěchal ani ne třicetiletý Kryštof Harant do služby k jezdeckému pluku pana Šlika a mohl se radovat podruhé, neboť velitelem předpokládané ofenzivy byl jmenován jeho někdejší pán Ferdinand Tyrolský. Vojna začala z turecké strany. Bosenský místodržel **Hasan paša** slepě napadl a za ohromných ztrát dobyl Bihač v Chorvatsku. O rok později to zkusil u Sisaku a byl zde zabit spolu se synovcem tureckého sultána. Osmanský vladař v touze po odplatě poslal do Uher svého nejlepšího vojevůdce **Sinana pašu**. Aby nebylo katastrof málo, vinou velitele Rábu, získali snadno pevnost Turci. Císař Rudolf byl už zoufalý a nahradil své bratry zkušeným vojevůdcem **Karlem z Mansfeldu**.

700 zlatých ročně

Mansfeld si vedl více než dobře a získal dokonce pro císařskou stranu Ostrihom, ale ještě před koncem bojů o město zemřel na úplavici. Všechna tato vojenská dobrodružství prožíval na vlastní kůži i pan Kryštof. Jako poručík velí menšímu oddílu, a i když se jistě učil za pochodu životu vojáka, prokázal nebývalou zdatnost a vojenské nadání. Po čtyřech letech se vracel jako zkušený válečník a kromě zkušeností dostal od císaře roční plat 700 zlatých. Právě tehdy ale zensula jeho paní, a když si převzala jeho příbuzná děti, neměl najednou pro co žít. Zážitky z Uher, smutek nad ztrátou matky dětí i jistá zvědavost a touha po poznání ho vedla až do Svaté země. Spolu se svým švagrem **Heřmanem Černínem** se rozhodne vyrazit.

Conterfey eines Crocodils/und die Weis wie
man sie fängt.

Die Crocodil fürchten sich von weiten vor diesen Tentyriten
als ihren abgefagten Feinden/ und vor ihrem Geschrey/ und lauf-
fen vor ihnen weg/ also daß oft wann sie einen Raub ertappt ha-
ben / davon nur auf sein Anschreyen lauffen/ und es ist die gewis-
se Wahrheit/ daß kein Crocodil nahe zu ihrer Insul kommt / nicht
anders/ als wann sie von ferne sie riecheten / so rennen sie vor ih-
nen hinweg. Über

Část textu a znázornění krokodýla v Harantově cestopisu

Přes Benátky k Božímu hrobu

Pan Kryštof si nejprve prostudoval dostupné mapy a rozhodl se jet napřed do Benátek, a to z Plzně přes Innsbruck. V Benátkách si spolu s Heřmanem nechali ušít poutnická roucha a nevynechali řečeno dnešními slovy exkurzi po okolních městech a památkách. Následně se vydali do Svaté země. Cesta to byla dlouhá. Na lodi Silvestr pluli přes Krétu na Kypr a poté další lodí do palestinské Jaffy. Zbytek cesty k Božímu hrobu absolvovali na oslech za 15 dnů. Nad svatým hrobem přijali oba titul Rytířů Božího hrobu. Jako správní křesťané navštívili rovněž horu Olivetskou, Jericho, Mrtvé moře, Betlém nebo třeba i řeku Jordán. 19. září Léta Páně 1598 již naši dobrodruzi cestovali

do Egypta. Do Gazy šli ještě pěšky, aby se nalodili na člun, který je odvezl do Damietty na Nilu. Po vodě pokračovali dál do Káhiry, kde se ubytovali u francouzské konzula. Jakýsi válečný vysloužilce poznal v urozených cizincích císařské důstojníky, ale našim dobrodruhům se podařilo z podezření vykrotit.

Tajným radou

S karavanou pokračovali k Suezmu a Rudému moři. Po návštěvě Sinaje a byli přepadeni skupinou Arabů a okradeni. Nic dalšího se jim ale nestalo a z Káhiry pokračovali na mezcích do Alexandrie. S kupeckou lodí z Benátek se vraceli do města kanálů, kam dorazili 26. prosince 1598. Zatímco pan Černín zůstal v městské republice, pan Harant jel rovnou za dětmi do Plzně. V říjnu 1599 dojel konečně domů, ale ještě téhož roku jeho ratolesti zemřely na mor. V Plzni se také pan Kryštof setkal s císařem Rudolfem II., který se sem přesunul s celým dvorem, protože v Praze řádl mor. Za zásluhy byl Manstein povolán ke dvoru s titulem tajného rady a později i komorníkem. Dále byl nejvyšším stříbrníkem, který měl na starosti stříbrné nádoby či nejvyšším stolníkem.

Pecka - nový domov pana Haranta

Cestopis a panský stav

Mohl pan Kryštof postupovat ještě dál? Samozřejmě, že mohl. Roku 1603 je povýšen do panského stavu a nyní je skutečným pánem. Údajně také záchranil císaře, když se ten dusil jídlem, takže od přítomného pana Haranta obdržel ránu do zad. V letech 1605 až 1607 zastával úřad královského hejtmána Nového Města pražského a císařské rady. V císařských službách prožíval polžický pán snad své nejšťastnější a nejplodnější období. V roce 1608 i na císařovu žádost sepsal cestopis ze Svaté země a Egypta, jenž slíbil už napsat během oné slavné výpravy, když onemocněl. Jeho dílo *Cesta z království Českého do Benátek, odtud do země svaté, země Judské a dále do Egypta a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v Pusté Arabii* bylo zdobené rytinami **Jana Willenberga**

a vzniklo na hradě Pecka, kam se náš hrdina přiznal. Ano, Léta Páně 1603 pojal za svou choť paní Barboru, vdovu po **Karlu Škopkovi z Bílých Otradovic a na Pecce**. Získal tak klidné útočiště na novém hradě, který mu z poloviny patřil. Ani druhé manželství netrvá dlouho, neboť Barbora zemřela už roku 1607 při porodu druhého dítěte.

Další plodné období

Ani smrtí císaře Rudolfa Harantova kariéra nekončí. Pravda, musel odejít do Vídně, aby se posléze vrátil na Pecku, když je novým pánem poslán do penze, ale měl tak čas na novou práci. Z válečníka, cestovatele a úředníka byl najednou skladatel ovlivněný holandskou tvorbou. Jeho třetí paní Anna Salomena z Hořovic a na Vidlštejně kolem roku 1612 jako zdatná hospodyně našetřila a zakoupila i zbývající část Pecky a dala mu konečně mužského nástupce. *"Z tohoto manželství se mu narodil syn, pojmenovaný Jan Vilém, jehož kmotrem byl sám císař, a později dva další synové, Leopold Jiří a Václav Rudolf, a dcera Sybila. Anna Salomena byla výborná hospodyně, v roce 1612 dokonce odkoupila zbývající část Pecky od Adama Škopka z Bílých Otradovic."* **dodává válka.cz.**

Zdroje:

FORST, Vladimír, a kol. Lexikon české literatury

KOLDINSKÁ, Marie. Kryštof Harant z Polžic a Bezručic : cesta intelektuála k popravišti.

NEJEDLÝ, Zdeněk. Kryštof Harant z Polžic :1621–1921. Praha: Melantrich, 1921. 31 s.

Osobnosti – Česko : Ottův slovník.

PETRÁŇ, Josef. Staroměstská exekuce

RACEK, Jan. Kryštof Harant z Polžic a jeho doba I-III.

Www.válka.cz

Stanislav Jalovec

S fotoaparátem za heraldikou

Každý z nás se rád nečím kochá. Někdo přírodou, jiný bižuterií, třetím uměním. Náš regent Martin Buřič – Schwamberk vyrazil tentokrát s fotoaparátem do Strakonice a návštěva stála za to. Čtenář má před sebou k dispozici erby všech, kdo se na hradě vystřídali.

Bavorové ze Strakonice

Maltézský (Johanitský) řád

Maltézský řád podruhé

Liechtenstein

Kolowratové

4

Hohenstein

Páni z Valdeka a Vartenberk

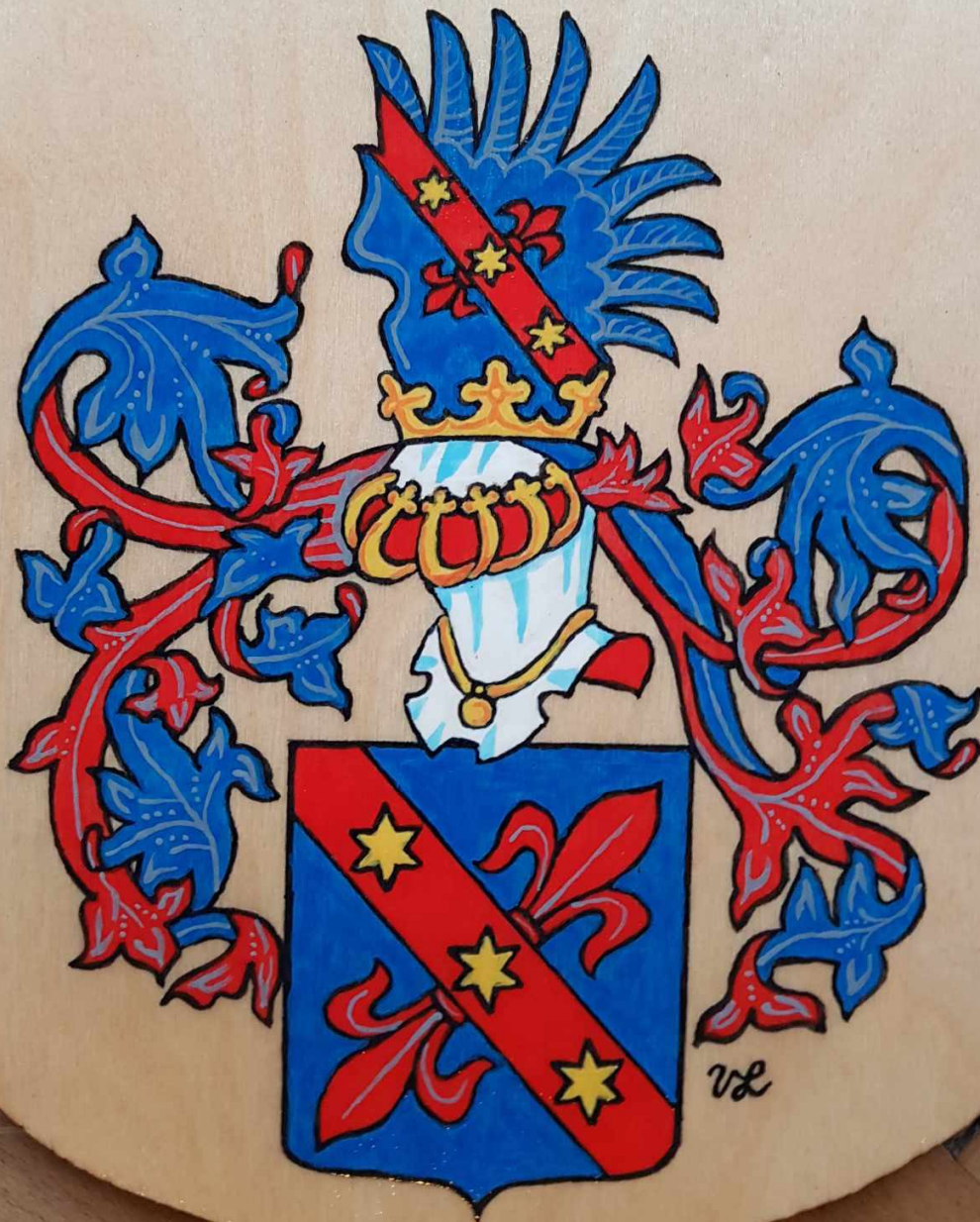
Schwamberk

Heraldika Vítězslava Lazeckého

Nebyly by to Rožmberské noviny, kdybychom nevyužili služeb našeho heraldika Vítězslava Lazeckého. Ten si připravil zase něco erbů ze své dílny. Malba erbů je jeho vášní a koníčkem. Proto k erbům uvádíme i jeho stránky o heraldice, erbech a malování vůbec: www.heraldika.wz.cz.

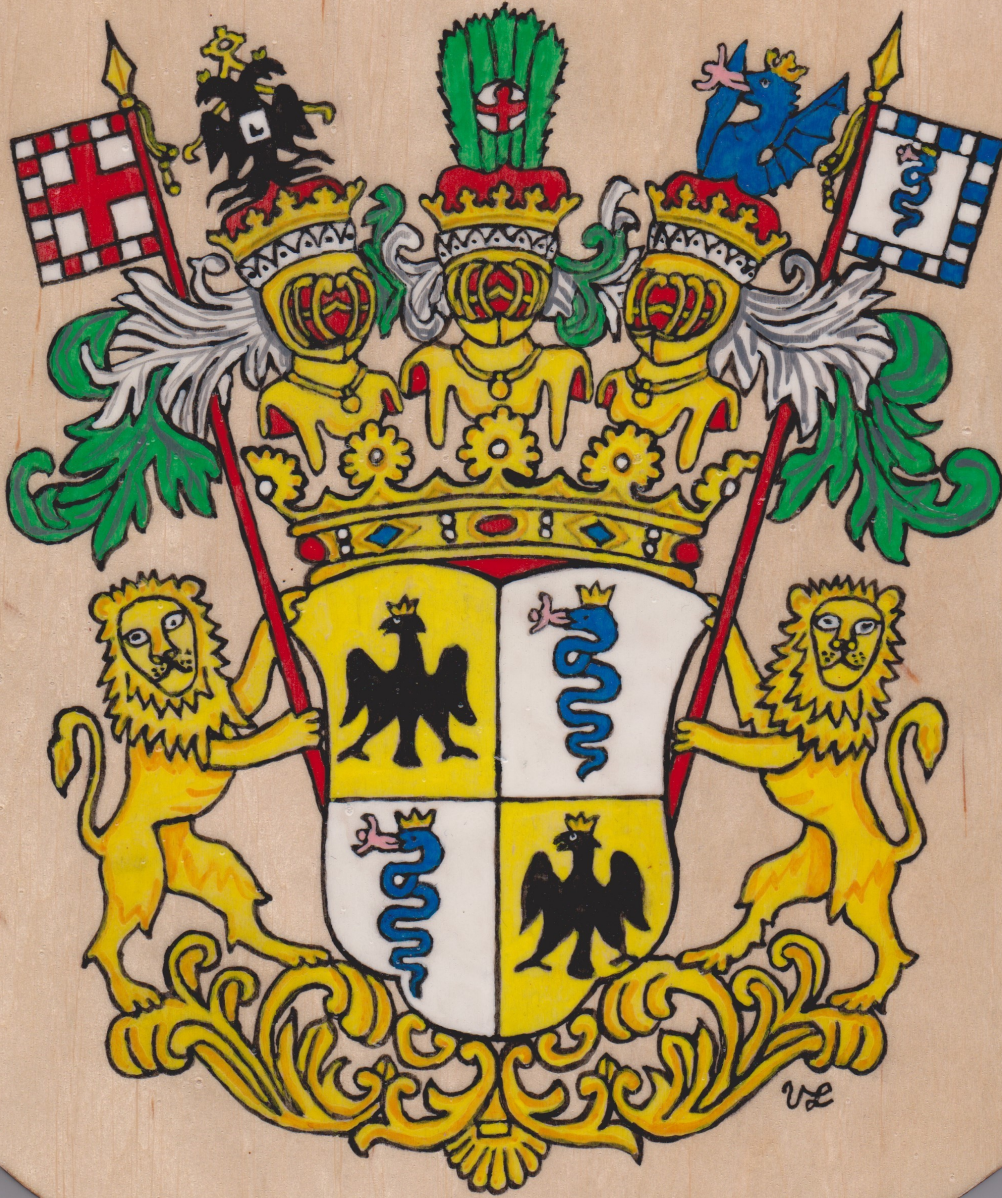

Hubka z Černčie

Storza

VL

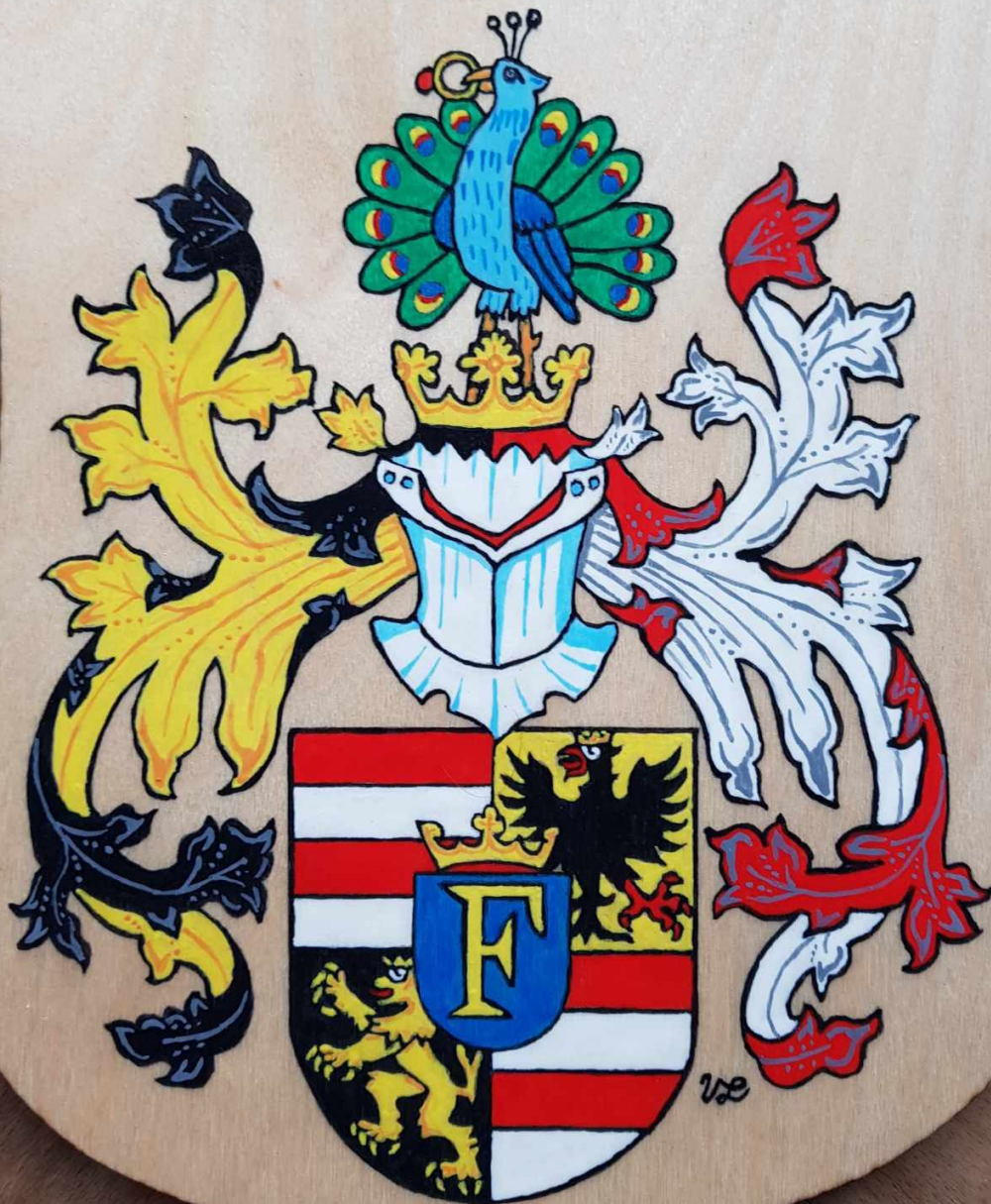

Miseroni de Lisone

Michna z Vacinova

Materna z Květnice

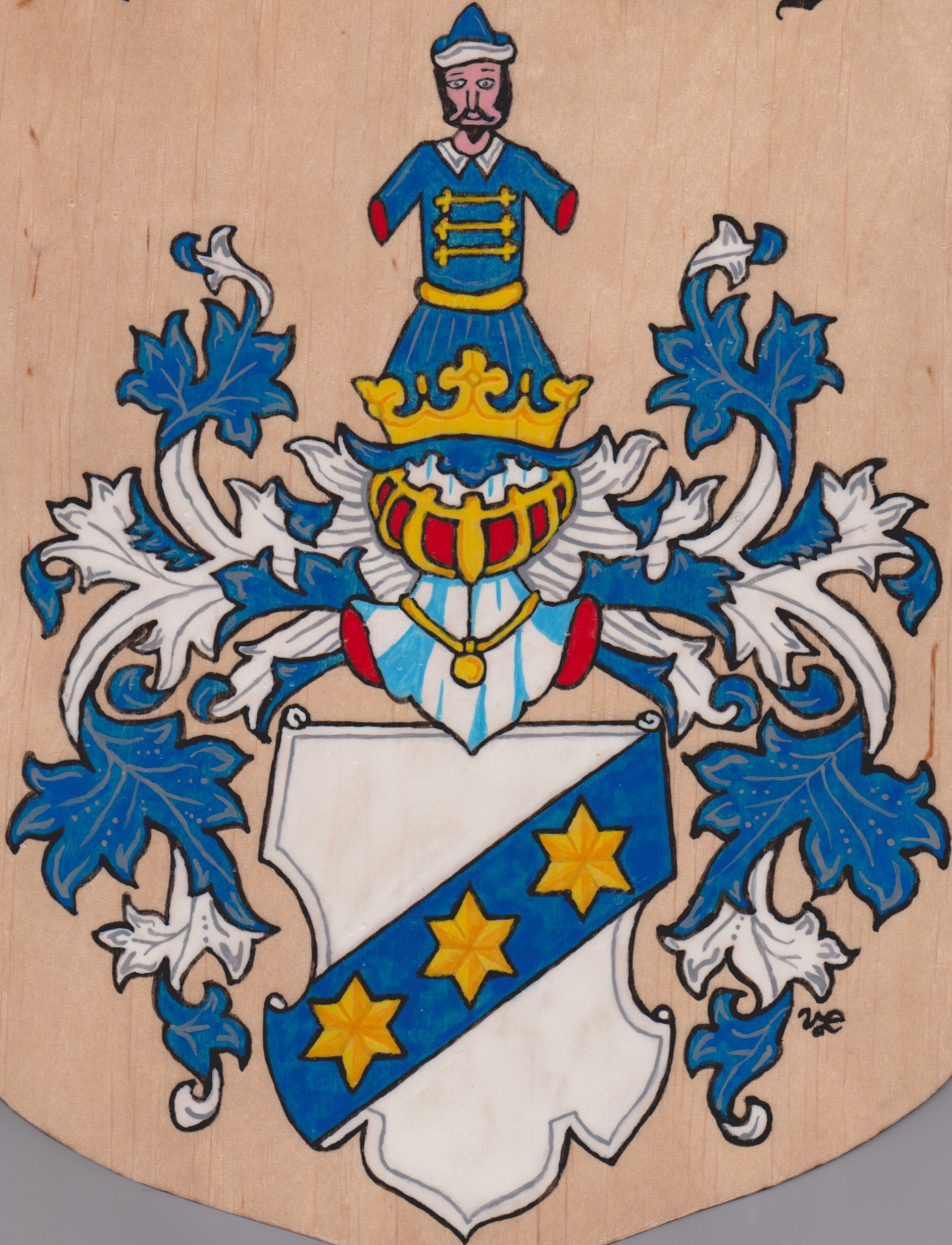

Chanovský z Dlouhé Osi

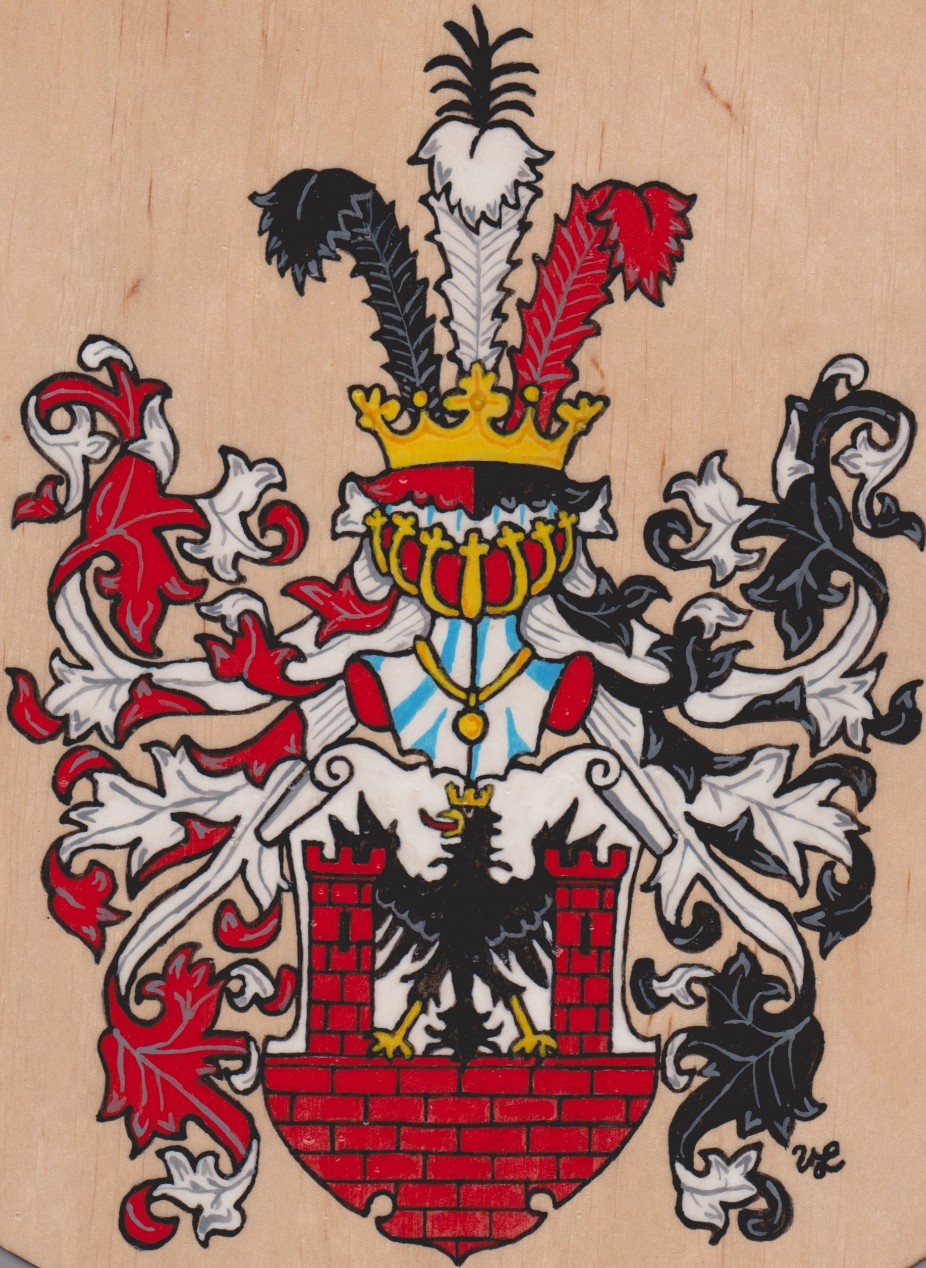

Dichtl von Tutzing

di Castello

Poklady trenčianskeho hradu – Erb Zrínských

Vitráž s erbom držiteľov hradu z 2. polovice 16. storočia. Konkrétne ide o erb rodu Zrínskych a torzo erbu Imricha Forgáča. Vystavená je v budove kasárne na Trenčianskom hrade, ktorá je otvorená každý deň od 9:00 do 16:15.

